IOAN GUȚIA
(1917 – 1998)

În zorii anului 1998, cultura română, în special limba şi literatura română, a pierdut un fervent militant în domeniul romanităţii în persoana celui care a fost profesorul Ioan Guţia.

Născut la 11 februarie 1917, la Sebeş, Ioan Guţia îşi ia licenţa la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii clujene, *magna cum laude,* în 1940, specializându-se în limbă şi literatură italiană, în filologie romanică şi estetică literară. În timpul celui de-al doilea război mondial se refugiază cu întreaga universitate clujeană la Sibiu, unde frecventează un curs de doctorat. Continuă studiile în Italia, la Cagliari (Sardegna), unde, la sfârşitul anului 1941, îşi ia a doua licenţă, iar în 1942, în urma unui concurs naţional, devine membru al Şcolii Române din Roma (Accademia di Romania in Roma). În 1945, teza despre limba lui Torquato Tasso îl aduce în rândul specialiştilor în filologia modernă. În 1958 este confirmat ca liber docent în limba şi literatura română, pe care le predă la Facultatea de Litere şi Filozofie a Universităţii „La Sapienza" din Roma, iar din 1961 până în 1987 susţine, în calitate de *professore incaricato*, apoi ca *professore associato*, cursul de limba română la Facultatea de Ştiinţe Politice a aceleiaşi universităţi. În ultimii patru ani, înainte de a intra în pensie la limită de vârstă, profesorul I. Guţia a fost director al Institutului de Limbi Străine de la această facultate.

În 1988 i se conferă, din partea preşedintelui Republicii Italiene, medalia de aur pentru întreaga activitate didactică şi ştiinţifică. Acest lucru este de natură a ne umple inimile de o profundă recunoştinţă faţă de cel care a fost profesorul şi omul de ştiinţă român Ioan Guţia, care, poate din cauza condiţiei sale de străin, pe care însă de nenumărate ori a dovedit că a depăşit-o, sau poate din cauza propriei firi, s-a afirmat ca un solitar pe tărâmul romanisticii italiene, implantând acolo şi o mică oază de românism.

Activitatea ştiinţifică a lui I. Guţia a mers mână în mână cu cea didactică. Cea mai mare parte a acestor activităţi a desfăşurat-o în cadrul Institutului de Limbi Străine de la Facultatea de Ştiinţe Politice a Universităţii „La Sapienza" din Roma, unde a iniţiat învăţarea limbii române, pe care a slujit-o cu devotament aproape 30 de ani, fiind „un adevărat model de comportare în relaţiile sale cu colegii şi studenţii: totdeauna disponibil, extrem de corect, entuziast, dar realist, în acelaşi timp, adevăratul suflet al Institutului de Limbi Străine din cadrul Facultăţii, al cărui director a fost mulţi ani şi pe care l-a iubit şi apărat în toate împrejurările" (Gheorghe Carageani, *Testamentul unui romanist,* în „România literară", 11 – 17 martie 1998, p. 10).

DACOROMANIA, serie nouă, III–IV, 1998–1999, Cluj-Napoca, p. 255-259

În 1999, foştii colegi ai profesorului Ioan Guţia i-au dedicat un volum de studii: *LiSt., 6/7. Quaderni di studi linguistici. In ricordo di Ioan Guţia* (Euroma – Editura Universităţii din Roma), cuprinzând, în cele 324 de pagini, 17 contribuţii. Volumul se deschide cu un *Ricordo di Ioan Guţia* şi cu o listă cronologică a publicaţiilor celui omagiat, semnate de profesorul Gheorghe Carageani.

În cadrul institutului amintit, I. Guţia a organizat colocvii, sesiuni, manifestări ştiinţifice internaţionale, având ca temă învăţarea limbilor străine în facultăţile de ştiinţe politice şi, în general, în cele fără profil filologic. S-a îngrijit de publicarea actelor acestor întâlniri pe care le-a organizat şi le-a coordonat. Astfel, au fost tipărite două volume: *Atti del Convegno «L'insegnamento delle lingue straniere nelle Facoltà di Scienze Politiche»,* Roma, 12 – 14 octombrie 1982, sub îngrijirea lui Giuseppe Vella şi Ioan Guţia, şi *Atti del Convegno «Lingue straniere per scopi speciali»*, Roma, 20 – 21 octombrie 1986, sub îngrijirea lui Ioan Guţia, volum apărut în 1987.

Din 1981 a condus, în cadrul Editurii „Goliardica" din Roma, colecţia de „Limbi moderne", precum şi pe cea de „Literaturi moderne".

Activitatea ştiinţifică a lui I. Guţia începe cu un scurt articol despre lirica românească, publicat în „Tribuna" din 1940, şi continuă cu studii, unele de mare amploare, dedicate, pe de o parte, limbii şi literaturii italiene, iar pe de altă parte, limbii şi literaturii române.

Pregătindu-se dintru început pentru limba şi literatura italiană, este de la sine înţeles că preocupările sale au poposit în domeniul italienisticii, punând accente puternice pe unii dintre poeţii ermetici, cărora le dedică studii privind construcţia sau fondul ideatic al operei, pe care le publică în reviste precum „Convivium", „Lingua Nostra", „Letterature Moderne". *La mess'in scena in Montale, La parola vaga in Ungaretti, Ungaretti e Mallarmé, La sinestesia in Ungaretti, L'immagine di serra calda in Ungaretti* sunt câteva dintre titlurile semnificative ale cercetărilor sale. Cea mai importantă lucrare în această direcţie este volumul *Linguaggio di Ungaretti,* apărut la Florenţa în 1959, în care este relevat limbajul poetic inovator al poetului toscan, printr-o analiză stilistică adecvată dificilei sale poezii, precum şi printr-o exegeză lingvistică deosebită a operei.

Un alt studiu, *Il tempo mitico di Quasimodo* (1955), apreciat prin cuvinte elogioase de însuşi Quasimodo, pune în evidenţă, dintr-un punct de vedere logic şi semantic, dependenţa între spaţiu şi timp în poezia acestuia.

Ioan Guţia s-a ocupat şi de limba altor scriitori italieni, cum ar fi Manzoni, în *Nota sull'aggettivazione del Manzoni,* sau a unor prozatori contemporani, în *Sull'uso della preposizione „con" nella prosa italiana contemporanea* şi *La negazione di parola nella prosa italiana contemporanea.*

O temă studiată cu mult interes şi aplecare este aceea a „cuvintelor noi", care intră din ce în ce mai mult în limba literară italiană. În cele două cărţi cu această temă, *Storia del nome Dracula e di altre parole d'oggi* (Roma, Bulzoni Editore, 1976) şi *Contatti interlinguistici e mass media* (Roma, La Goliardica Editrice, 1981

– în colaborare), se scoate în evidență pentru prima oară faptul că, în zilele noastre, cuvintele noi, în special cele anglo-americane, penetrează limba italiană nu de sus în jos, ca în trecut, ci mai ales de jos în sus, prin intermediul numeroaselor mijloace de comunicare în masă moderne, fenomen nou datorat transformării societății italiene într-o societate consumistică, sub imboldul dezvoltării economice.

O atenție specială a acordat profesorul Ioan Guția studierii limbii române în Italia, patria sa de adopție, în primul rând prin numeroasele sale studii publicate în reviste de specialitate, precum „Acta Philologica", „Cultura Neo Latina", „Orbis", „Destin". Dintre acestea merită amintite *Il metodo di negare nella lingua romena (Sulla negazione e sugli ausiliari ed intensivi di negazione),* în trei părți, în „Orbis", 1953 – 1954, *Evolution et structure des composés négatifs roumains,* în două părți, tot în „Orbis", 1957, *Cucuruz „maïs" dans l'Europe centrale,* în „Zeitschrift für Mundartforschung", 1967, în care sunt trasate căile de pătrundere a cultivării porumbului cu numele românesc în Europa centrală şi orientală. Acestea vor fi republicate în volumul *Studi di lingua e letteratura romena,* Roma, Bulzoni Editore, 1992, care cuprinde încă patru studii inedite. Prima parte a acestui volum, cea privitoare la limbă, se deschide cu o importantă contribuție la controversata origine a termenului de artă *dada,* pentru care se propune dubla afirmație românească, *da, da.* Urmează studiul de dialectologie asupra termenului *cucuruz* în limba română şi în alte limbi din Europa centrală şi orientală şi cele două studii asupra negației în limba română. Partea a doua, privitoare la literatură, se deschide cu un studiu de literatură comparată despre arta poetică la Baudelaire şi la Arghezi, urmat de alte două, unul referitor la semnificația apusului în balada *Miorița*, altul despre „sărutul obscen" în limba şi literatura română. Volumul se încheie cu o privire asupra problemelor legate de traducerea în italiană a operelor literare româneşti în anii 1990 şi 1991, unde se vorbeşte, printre altele, şi de reintegrarea operelor scriitorilor din exil în literatura română.

În alte articole şi studii, publicate în diverse reviste din Italia şi din alte țări, Ioan Guția se ocupă de limbajul personajelor în unele opere literare (în romanul *Lina* de T. Arghezi) sau de structura personajelor (din *O noapte furtunoasă* de I. L. Caragiale), de probleme de lexic (*liberá* cu derivatele, americanisme intrate în română prin intermediul cinematografului, cuvinte româneşti în italiană, accentul în limba română).

O atenție specială i-a acordat Ioan Guția lui Mihai Eminescu. Pe lângă o serie de articole dedicate operei eminesciene, a mai publicat două cărți despre Eminescu. Prima carte este scrisă în limba română şi se intitulează *Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu,* apărută la Roma, în 1957. Într-o cercetare în care se îmbină analiza referitoare la conținut (implicațiile filozofice fiind prezente şi numeroase) cu cea filologică, lingvistică şi stilistică a unor cuvinte-cheie (*rând, stol, şir, val* etc.), conceptul *timp* este înțeles ca energie care se dezlănțuie, adică se naşte, se dezvoltă şi fatalmente cunoaşte declinul. Pentru Eminescu, acest ultim stadiu al timpului este cel mai impresionant şi totodată poetic, dând sentimentul efemerității lumii.

Cealaltă carte dedicată lui Eminescu este *Significato della Madona di Raffaello nella poesia di Eminescu,* Roma, La Goliardica Editrice, 1982. Acest studiu se vrea a fi o mărturie românească despre soarta neoplatonismului marelui pictor italian. La Eminescu, acest neoplatonism a fost mijlocit de poezia germană. Autorul insistă asupra disputelor renascentiste privitoare la teoriile artistice, cu accent pe declarația lui Raffaello că nu s-a servit de nici un model, ci de o „anumită idee” ce i-a venit în minte când a pictat-o pe Galateea. Această declarație stă la baza poeticii romantice a tânărului W. H. Wackenroder, care a substituit-o pe păgâna Galateea cu creştina Madonă. Motivul a fost apoi reelaborat de J. G. Herder, de A. W. Schlegel şi de alții. Idealizarea frumuseții feminine în poezia lui Eminescu este influențată tocmai de acest model al Madonei rafaelite.

Ioan Guția şi-a încununat cariera de profesor punând la dispoziția studenților, şi nu numai a lor, instrumente deosebit de utile în învățarea limbii române şi în cunoaşterea literaturii române. Astfel, în 1967, a publicat o *Grammatica romena moderna* (Roma, Bulzoni Editore), în care este descrisă structura morfologică şi sintactică a limbii române într-o manieră adecvată studiului ei de către studenții italieni. *Introduzione alla letteratura romena* (Roma, Bulzoni Editore, 1971) este un reuşit compendiu care pune în lumină atât tendința conservatoare, bazată pe cultura națională, cât şi cea inovatoare, bazată pe ideile noi, universale, care pătrundeau şi în literatura română. Volumul beneficiază de o judicioasă culegere de texte din operele celor mai importanți scriitori.

Le traduzioni d'opere letterarie romene in italiano (1900 – 1989) (Roma, Bulzoni Editore, 1990), cu o bibliografie îngrijită de Ion Chiriță, este nu numai un foarte util instrument de lucru, ci şi o oglindire a modului în care literatura română a fost receptată în Italia. Se fac considerații asupra condițiilor istorice, culturale şi politice în care au apărut traducerile respective.

I. Guția s-a afirmat şi în domeniul traducerii de poezie. Astfel, în 1994 a apărut la Florența volumul lui Ion Caraion, *Lacrime perpendicolari* (Editoriale Sette), într-o elegantă traducere italiană. Tot I. Guția a semnat şi prefața acestei ediții.

Într-un interviu din „Tribuna”, 8 iunie 1972, I. Guția spunea că a căutat să cerceteze problemele româneşti în cadrul mai vast al unității culturii europene. Fin cunoscător al mai multor limbi de circulație din Europa, posedând o bogăție impresionantă de informații de specialitate pe care şi le alimenta continuu prin lecturi multiple, foarte bine orientat în literatura europeană şi universală, I. Guția era un adevărat erudit nu numai în scrierile sale – să amintim în acest sens unul dintre ultimele studii, *Origine e significato del cognome ebraico BLOCH (= Romeno),* în *LiSt*, 3, *Quaderni di studi linguistici*, 1995 –, dar şi în conversațiile pe care mi-a făcut cinstea să le poarte cu mine în anii 1981 – 1985, când eram lector de limba şi literatura română la Universitatea „La Sapienza” din Roma. De asemenea, de fiecare dată constatam cu câtă dragoste şi pasiune aducea în discuție problemele de limbă şi literatură română, cât de atent şi bun observator al fenomenelor lingvistice era, cât de informat şi, în acelaşi timp, doritor era să afle

tot ce s-a scris în țară în domeniul limbii. În ultimii ani avea o preocupare constantă (şi neliniştitoare) de a găsi o persoană de origine română, dispusă să-i urmeze la catedră, căci era convins că numai cineva care vorbeşte şi simte româneşte poate să insufle studenților interesul şi dragostea față de studiul limbii şi literaturii române.

Despre Ioan Guția se poate spune că a ştiut să fie profesorul şi îndrumătorul a zeci de generații de studenți în spiritul dragostei şi al respectului față de limba şi literatura română, în primul rând, dar şi față de studiu, în general. A ştiut să fie şi cetățeanul loial patriei de adopție, punându-şi în slujba cetății întreaga disponibilitate.

SABINA TEIUŞ
Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară
„Sextil Puşcariu”
Cluj-Napoca, str. E. Racoviță, 21